

УДК 657

Чижевська Л.В., к.е.н., доц.

Житомирський державний технологічний університет

РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БУХГАЛТЕРА В УКРАЇНІ

Проведено критичний аналіз нормативних документів України, які регулюють професійну діяльність бухгалтера та внесені пропозиції з їх удосконалення

Постановка проблеми. Бухгалтерська професійна діяльність в Україні регулюється значною кількістю (більше двохсот) нормативних документів різного рівня ієрархії. Переважна більшість цих документів отримала в спадок від СРСР або сформувалася на початку незалежності України, тобто в період, коли світова спільнота ще не зіткнулася з наслідками глобалізаційних процесів і крахами багатьох транснаціональних корпорацій, а в Україні ще не було досвіду професійної діяльності в ринкових умовах. Останні події значною мірою вплинули на довіру суспільства до фінансової звітності зокрема і до бухгалтерської професії в цілому. Тому виникла потреба критично переглянути нормативні документи України, які регулюють професійну діяльність бухгалтера, на предмет їх відповідності сучасним реаліям економіки.

Аналіз останніх досліджень. Актуальність піднятої проблеми підтверджується активним її обговоренням як бухгалтерами-вченими, так і практикуючими бухгалтерами. У 2006 р. захищена докторська дисертація О.М. Петрука на тему "Розвиток національної системи бухгалтерського обліку в Україні: стратегія, гармонізація, регламентація" [9], у якій обґрунтовано принципи регламентації бухгалтерського обліку. Кандидатські дисертації В.М. Пархоменка [8], А.В. Рабошук [10] і О.П. Войналович [2] містять висновки щодо необхідності здійснення змін в організації та регулюванні професійної діяльності

бухгалтера. Нова роль бухгалтера як ділового лідера підкреслюється у працях С.Ф. Голова [3], С.В. Мниха [4, 5], Л. Нападівської [7].

Особливо гостро питання функцій та відповідальності бухгалтера обговорюється на сторінках періодичної літератури [1, 6, 11] практиками-бухгалтерами, що підтверджує практичну значимість цієї проблематики. В них, зокрема, йдеться про необхідність зміни вимог до професійного бухгалтера в зв'язку з подіями, які відбулися на ринку капіталу.

Метою даного дослідження є проведення аналізу чинного законодавства України, що регулює діяльність бухгалтера, та оцінка ступеня його відповідності сучасним процесам, які відбуваються в економіці. При цьому інформаційною базою слугували Кодекси, Закони та Класифікатори України, у яких регламентуються обов'язки чи права бухгалтера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з Класифікатором професій ДК 003:2005, затвердженим Наказом Державного стандарту України від 26.12.2005 № 375, передбачені наступні професійні назви робіт, пов'язані з бухгалтерським обліком, аналізом і контролем (табл. 1).

Таблиця 1. Професійні назви робіт з бухгалтерського обліку і контролю згідно з Класифікатором професій

Код КП	Професійна назва роботи
2411.2	Аудитор
3433	Бухгалтер
2411.2	Бухгалтер (з дипломом спеціаліста)
2411.1	Науковий співробітник (аудит, бухгалтерський облік)
2411.2	Бухгалтер-експерт
2411.2	Бухгалтер-ревізор
2419.3	Спеціаліст-бухгалтер
2433.2	Аналітик консолідованої інформації
1231	Директор фінансовий
2441.2	Економіст з фінансової роботи
2441.2	Економіст з бухгалтерського обліку і аналізу господарської діяльності
4211	Контролер-ревізор
3439	Ревізор
3152	Ревізор з виробничо-технічних і економічних питань
1231	Головний бухгалтер
1231	Головний касир
1475.2	Менеджери (управителі) з бухгалтерського обліку

Міністерством праці та соціальної політики України за погодженням з Міністерством фінансів України 29 грудня 2004 р. затверджені Кваліфікаційні характеристики професій працівників бухгалтерського обліку, які включені до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, що є обов'язковим у питаннях управління персоналом на підприємствах, установах і організаціях усіх форм власності. Згідно з вимогами чинного законодавства України та на основі Довідника роботодавці (власник, уповноважений орган) затверджує посадові інструкції керівників, професіоналів та фахівців підприємства.

У зазначеному Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників наведені кваліфікаційні характеристики професій Головний бухгалтер, Бухгалтер (з дипломом спеціаліста), Бухгалтер, Касир (на підприємстві, в установі, організації), Бухгалтер-ревізор, Рахівник.

При детальному ознайомленні з текстом Довідника приходимо до наступних висновків.

1. Не обґрунтованими є вимоги щодо стажу за фахом залежно від наявності диплому магістра або спеціаліста. При цьому для магістра в одних випадках (наприклад, на посаду головного бухгалтера, завідувача сектору (бюро) у відділі (управлінні) бухгалтерського обліку) зменшуються вимоги щодо стажу роботи, а в других – (наприклад, для бухгалтера І категорії (з дипломом спеціаліста)) стаж взагалі не вимагається. Такі норми не узгоджуються з навчальним планом щодо підготовки спеціалістів і магістрів.

Згідно з Освітньо-кваліфікаційною програмою, затвердженою Наказом Міністерства освіти і науки України, передбачений наступний перелік нормативних дисциплін для рівня спеціаліста і магістра на базі диплому бакалавра (табл. 2).

Таблиця 2. Нормативні дисципліни спеціальності "Облік і аудит"

№ з/п	Спеціаліст		Магістр	
	Навчальні дисципліни	Мінімальна кількість навчальних годин / кредитів	Навчальні дисципліни	Мінімальна кількість навчальних годин / кредитів
1	2	3	4	5
1	Організація обліку	135 / 2,5	Організація обліку	162 / 3,0
2	Звітність підприємства	135 / 2,5	Звітність підприємства	162 / 2,0
3	Фінансовий аналіз	108 / 2,0	Стратегічний аналіз	108 / 2,0

1	2	3	4	5
5	Облік зовнішньоекономічної діяльності	108 / 2,0	Менеджмент персоналу	108 / 2,0
6	Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті	135 / 2,5	Міжнародний менеджмент	108 / 2,0
Усього		756 / 14,0	Усього	756 / 14,0
Дисципліни за вибором закладу		378 / 7,0	Дисципліни за вибором закладу	378 / 7,0
Дисципліни за вибором студента		162 / 3,0	Дисципліни за вибором студента	162 / 3,0
Разом		1296 / 24,0	Разом	1296 / 24,0

Як бачимо, основна відмінність у підготовці між спеціалістами і магістрами полягає у тому, що магістрам читається поглиблений курс менеджменту, що передбачає отримання знань та навиків з управління. Але згідно з Освітньо-кваліфікаційними характеристиками спеціаліста і магістра спеціальності “Облік і аудит” до функцій магістра, які відсутні у вимогах до спеціаліста, відносяться навчально-методична та науково-дослідна функції. Зі світового досвіду відомі дві моделі підготовки магістрів: магістр-науковець і магістр-практик.

У нашому випадку діє змішана модель; освітньо-кваліфікаційні характеристики вимагають поглиблення знань магістра як науковця, а освітньо-професійна програма націлена на підготовку магістра-практика.

2. Перелік обов'язків головного бухгалтера зводиться до здійснення технічних облікових процедур. Так, статтею 8 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” передбачено, що головний бухгалтер або особа, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку підприємства: забезпечує дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності; організує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій; бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства; забезпечує перевірку стану бухгалтерського обліку у філіях, представництвах, відділеннях та інших відокремлених підрозділах підприємства.

Аналогічна ситуація прослідковується у Класифікаторі видів економічної діяльності. Згідно з національним класифікатором України “Класифікація видів економічної діяльності”, прийнятим Наказом Держспоживстандарту України 26.12.2005 № 375, у секції I “Фінансова діяльність” під кодом 74 передбачена діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям.

Зокрема, підклас 74.12.0 “Діяльність у сфері бухгалтерського обліку” включає:

- реєстрацію, накопичення, узагальнення та зберігання інформації про діяльність підприємств;

- підготовку, перевірку, підтвердження достовірності фінансових рахунків, звітів, балансів;

- складання податкових декларацій для юридичних та фізичних осіб;

- консультування та представництво (крім юридичного) від імені клієнтів перед податковими інспекціями.

Обробку та зведення даних для цілей бухгалтерського обліку виділено в окремий підклас 72.30 “Оброблення даних”, який включає:

- обробку даних із застосуванням програмного забезпечення користувача або власного програмного забезпечення;

- повне оброблення, підготовку та введення даних;

- експлуатацію на довготривалій основі комп'ютерної техніки, що належить іншим користувачам;

- надання місця у web-мережі;

– консультування з питань управління щодо розроблення систем бухгалтерського обліку, програм обліку виробничих витрат, процедур контролю за виконанням кошторису.

Таким чином, діяльність у сфері бухгалтерського обліку зводиться до технічної обробки й зведення даних, що не відповідає новій ролі бухгалтера як корпоративного фінансиста, радника управління.

Проаналізувавши вимоги Класифікаторів, включимо в досліджувану базу інші нормативні документи, які різним способом регулюють діяльність бухгалтера.

При цьому з'ясовано наступне:

1) значна кількість нормативних документів доповнює та деталізує завдання бухгалтера (табл. 3).

Таблиця 3. Регулювання конкретних завдань бухгалтера

№ з/п	Нормативні документи	Завдання бухгалтера
1	2	3
1	Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 438-IV	Облік майна (Стаття 145)
2	Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII	Розрахунок визначення розміру шкоди (Стаття 135-3)
3	Митний Кодекс України від 11 липня 2002 року № 92-IV	Розрахунок митної вартості товарів (Стаття 274)
4	Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків” від 11 травня 2004 року № 1702-IV	Облік операцій з діяльності технологічних парків (Стаття 4)
5	Закон України “Про приватизацію невеликих державних підприємств” від 15 травня 1996 року № 189/96-ВР	Затвердження акта інвентаризації майна об'єкта малої приватизації (Стаття 9)
6	Закон України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” від 9 липня 2003 року № 1058-IV	Нарахування та сплата страхових внесків (Стаття 20)
7	Закон України “Про залізничний транспорт” від 4 липня 1996 року № 273/96-ВР	Зведення бухгалтерської звітності підприємств залізничного транспорту (Стаття 10)
8	Закон України “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” від 22 грудня 1998 року № 330-XIV	Розрахунок нормальної вартості імпорту (Стаття 7)
9	Закон України “Про оплату праці” від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР	Забезпечення працівника інформацією про заробітну плату (Стаття 30)
10	Закон України “Про угоди про розподіл продукції” від 14 вересня 1999 року № 1039-XIV	Облік діяльності згідно з угодою про розподіл продукції (Стаття 25)
11	Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 20 березня 1991 року № 872-XII	Кредиторська заборгованість при санації (Стаття 53)
12	Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і запровадження спеціальних режимів інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку” від 7 лютого 2002 року № 3036-III	Визначення собівартості інвестицій (Стаття 4)
13	Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку вітроенергетики України” від 8 червня 2000 року № 1812-III	Облік витрат, пов'язаних з будівництвом вітроелектро станцій (Стаття 22)

1	2	3
14	Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо спеціального режиму інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків" від 11 травня 2004 року № 1702-IV	Облік військового майна (Стаття 67)
15	Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про цінні папери і фондову біржу" від 9 липня 1996 року № 283/96-ВР	Облік операцій з цінними паперами (Стаття 29)
16	Закон України "Про гуманітарну допомогу" від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV	Облік і контроль отримання і використання гуманітарної допомоги (Стаття 11)
17	Закон України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 року № 40-IV	Облік витрат і доходів за інноваційним проектом (Стаття 21)
18	Закон України "Про концесії" від 16 липня 1999 року № 997-XIV	Облік концесійної діяльності (Стаття 21)
19	Закон України "Про державну статистику" від 13 липня 2000 року № 1922-III	Подання статистичної звітності (Стаття 5)

Крім виявлених додаткових завдань, відмітимо, що Господарський процесуальний кодекс України ще зберігає назву посади головний (старший) бухгалтер, яка передбачається Положеннями про головного (старшого) бухгалтера з 1924 р. до 1981 р. Ця назва є наслідком посад у централізованих бухгалтеріях, які були поширеною формою організації бухгалтерського обліку в СРСР.

В 30-ти нормативних документах (в таблиці 4 наведено лише частину) проголошено обов'язковість ведення

окремого бухгалтерського обліку залежно від виду, галузі та предмета діяльності.

Термін "окремий" бухгалтерський облік не роз'яснюється в нормативних документах. Проте, керуючись логікою, можна говорити, що під окремим бухгалтерським обліком розуміють таке ведення обліку, яке дозволяє:

- отримати усю необхідну інформацію бухгалтерського обліку з визначеного виду діяльності;
- складати бухгалтерську звітність у необхідному розрізі.

Таблиця 4. Нормативні документи, в яких проголошено обов'язковість ведення окремого бухгалтерського обліку залежно від виду, галузі та предмета діяльності

№ з/п	Нормативні документи	Зміст статей
1	2	3
1	Закон України "Про природні монополії" від 20 квітня 2000 року № 1682-III	Стаття 10. Обов'язки суб'єктів природних монополій 1. Суб'єкти природних монополій зобов'язані: вести окремий бухгалтерський облік за кожним видом діяльності, що підлягає ліцензуванню
2	Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР	Стаття 24. Регулювання господарської діяльності за договорами (контрактами) Сторони за договорами (контрактами) повинні вести окремий бухгалтерський облік та складати звітність про операції, пов'язані з виконанням умов цих договорів (контрактів), та відкрити окремі рахунки в установах банків України для проведення розрахунків за цими договорами (контрактами)
3	Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про патентування деяких видів підприємницької діяльності" від 10 лютого 1998 року № 102/98-ВР	3. Суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи, які придбали спеціальний торговий патент, ведуть бухгалтерський облік відповідно до законодавства з урахуванням особливостей, визначених цим Законом. 4. Положення частин першої – третьої цієї статті застосовуються щодо видів підприємницької діяльності, зазначених у статтях 3 та 3-1 цього Закону. Якщо суб'єкт підприємницької діяльності займається одночасно іншими видами діяльності, він зобов'язаний вести окремий бухгалтерський облік такої діяльності і сплачувати податки і збори (обов'язкові платежі) щодо цієї діяльності на загальних підставах

1	2	3
4	Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квітня 1991 року № 959-XII	Стаття 22. Облік зовнішньоекономічних операцій, звітність та аудит суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності Суб’єкти зовнішньоекономічної діяльності ведуть бухгалтерський та оперативний облік зовнішньоекономічних операцій, а також статистичну звітність, яку надсилають органам Державної статистики України. Суб’єкти зовнішньоекономічної діяльності відображають цю діяльність та її результати у своїй річній фінансовій звітності окремо зазначеними показниками: – у бухгалтерському балансі окремо виділяються кошти (активи), що знаходяться у зовнішньоекономічному обороті, – товари, документи, цінні папери, а також їх джерела (пасиви) – кредити, заборгованість, одержані прибутки тощо; у звіті про прибутки та збитки окремо відображаються виручка від зовнішньоекономічних операцій і відповідні витрати. У додатку (коментарі) до річного фінансового звіту робляться необхідні пояснення щодо наведених показників зовнішньоекономічної діяльності
5	Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків” від 16 липня 1999 року № 991-XIV	Стаття 4. Особливості оподаткування технологічних парків та їх учасників, дочірніх та спільних підприємств 4. Технологічні парки, їх учасники, дочірні та спільні підприємства здійснюють окремий бухгалтерський та податковий облік операцій, пов’язаних із виконанням проектів технологічних парків
6	Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області” від 18 листопада 2003 року № 1250-IV	Стаття 6. Спеціальний режим інвестиційної діяльності передбачає: 3) звільнення на три роки від оподаткування прибутку, одержаного новоствореним, у тому числі в процесі реорганізації, підприємством від реалізації інвестиційних проектів, а також діючим підприємством, на якому проведено реконструкцію або модернізацію, в частині, одержаній від освоєння інвестицій, на підставі документів окремого (бухгалтерського, податкового) обліку

Розглянуте регулювання дій бухгалтера в розрізі видів і галузей діяльності суб’єкта господарювання вимагає наявності інструкцій з ведення бухгалтерського обліку в окремих галузях, які використовувалися за часів СРСР;

2) окремі нормативні документи висувають підвищені вимоги до посади головного бухгалтера:

а) професійна придатність вимагається такими нормативними документами, як Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” від 12 липня 2001 року № 2664-III, Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 20 березня 1991 року № 872-XII, Закон України “Про страхування” від 4 жовтня 2001 року № 2745-III. Зокрема, у Законі України “Про банки і банківську діяльність” передбачено, що реєстрація комерційного банку здійснюється на підставі таких

документів: відомостей про професійну придатність (голови та головного бухгалтера) банку, рекомендованих засновниками. Національний банк України може відмовити в державній реєстрації банку у разі, якщо професійна придатність та ділова репутація голови виконавчого органу і головного бухгалтера банку, а також членів виконавчого органу банку не відповідають вимогам Національного банку України;

б) необхідність ставити підпис в особливих випадках вимагається документами, зведеними в таблиці 5.

Таблиця 5. Нормативні документи, що вимагають підпису головного бухгалтера при здійсненні особливих господарських операцій

№ з/п	Нормативні документи	Зміст статей
1	Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-ХІІ	Підписання довідки про стягнення сум до господарського суду (Стаття 120, 122)
2	Закон України "Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії" від 21 вересня 2000 року № 1991-ІІІ	Стаття 7. Порядок прийняття рішення щодо реструктуризації та списання податкової заборгованості Контролюючий орган, де обліковується платник податку, зобов'язаний зареєструвати у двотижневий строк з дня отримання повідомлення платника податку щодо прийняття рішення про реструктуризацію податкової заборгованості та відкрити облікову картку реструктурованої податкової заборгованості. Зазначене повідомлення має бути підписано керівником і головним бухгалтером платника податку або посадовими особами, які їх заміщують та мають право підпису фінансово-господарських документів
3	Закон України "Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)" від 15 березня 2001 року № 2299-ІІІ	Стаття 39. Проспект емісії цінних паперів ІСІ Проспект емісії цінних паперів ІСІ підписується керівником та головним бухгалтером компанії з управління активами ІСІ. Особи, які підписали проспект емісії цінних паперів ІСІ, несуть відповідальність за достовірність інформації, що міститься у ньому
4	Закон України "Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю" від 19 червня 2003 року № 978-ІV	Стаття 44. Державна реєстрація випусків сертифікатів ФОН Проспект емісії сертифікатів ФОН підписується керівником та головним бухгалтером емітента. Особи, які підписали проспект емісії сертифікатів ФОН, несуть відповідальність за достовірність інформації, що міститься у ньому
5	Закон України "Про обіг векселів в Україні" від 5 квітня 2001 року № 2374-ІІІ	Стаття 5. Вексель підписується від імені юридичних осіб – власноручно керівником та головним бухгалтером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами. Підписи скріплюються печаткою

Підписання фінансових документів головним бухгалтером тягне за собою відповідальність (адміністративну чи кримінальну). Однак питання відповідальності є проблемним, оскільки конкретний механізм притягнення до відповідальності відсутній. З досвіду виконання судових експертиз автор стикався з ситуаціями, коли слідчий опинявся у скрутному становищі при класифікації дій бухгалтера як нецільове використання бюджетних коштів (Стаття 210 Кримінального Кодексу) або службова недбалість (Стаття 367 Кримінального Кодексу).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений критичний аналіз нормативних документів, які регулюють бухгалтерську професію, дає підстави говорити про наступне:

1. Наявність великої кількості нормативних документів, що регулюють професійну діяльність бухгалтера, дезорганізує його роботу.

2. Проаналізовані нормативні документи не уточнюють межі обов'язків головного бухгалтера. Вирішення цього питання ґрунтується на традиціях та професійному досвіді.

3. У нормативних документах України від бухгалтерів вимагається якісне виконання технічних процедур, що не відповідає вимогам роботодавців та зростанню ролі бухгалтерів у сучасній економіці в якості ділового лідера, корпоративного фінансиста, радника управлінця.

4. До переліку обов'язків бухгалтерів слід віднести підвищення професійного рівня знань, у тому числі з інформаційної обробки даних, прагнення до підвищення іміджу підприємства та розвитку елементів корпоративної культури.

5. Необхідно внести зміни до Державного класифікатора видів діяльності з метою оновлення переліку робіт з урахуванням розширених управлінських функцій бухгалтера.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брільов А. Ризик – благородна справа! // Все для бухгалтера в торгівлі. – 11 липня 2006 р. – № 28 (122). – С. 12-15

2. Войналович О.П. Організація бухгалтерського обліку: теоретико-методичні засади: Дис... к.е.н. (08.06.04) / Національний аграрний університет. – Київ, 2006. – 189 с.

3. Голов С.Ф. Парадигма конкурентоспроможного обліку // Школа професійного бухгалтера. – 2006. – № 11 (71). – С. 9-11.

4. Мних Є. До питання трансформації системи підготовки фахівців з обліку і аудиту // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 10. – С. 33-34.

5. Мних Є. Проблеми фахової підготовки спеціалістів з обліку і аудиту в умовах інтеграції європейської освіти // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 5. – С. 25-27.

6. Найдьонова М. Сертифікат якості? // Все для бухгалтера в торгівлі. – 11 липня 2006. – № 28 (122). – С. 16.

7. Нападовська Л. Проблеми підготовки фахівців з обліку та аудиту, їх професійне визнання // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 8. – С. 41-44.

8. Пархоменко В.М. Реформування бухгалтерського обліку в Україні: методологічне та нормативне забезпечення: Дис... к.е.н. (08.06.04). – Житомир, 2002.

9. Петрук О.М. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку в Україні: стратегія, гармонізація, регламентація: Дис...

д.е.н. (08.06.04) / Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. – Київ, 2006. – 402 с.

10. Рабошук А.В. Принципи, стандарти та професійне судження в бухгалтерському обліку: теоретико-методичний аспект: Дис... канд. екон. наук.: 08.06.04. – Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України, 2006.

11. Сушальська Т. Універсальний солдат // Все для бухгалтера в торгівлі. – 11 липня 2006. – № 28 (122). – С. 12-15.

ЧИЖЕВСЬКА Людмила Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету, сертифікований аудитор України

Наукові інтереси:

- бухгалтерський облік як професійна діяльність;
- методика викладання облікових дисциплін